

ผนวก จ

การพัฒนาการศึกษาไทยและแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

การศึกษาของไทยมีมาเป็นเวลาช้านาน โดยในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัยพบว่ามีกรริเริ่มจากการเรียนการสอนที่บ้านและวัด ต่อมาได้พัฒนามาเป็นลำดับให้สอดคล้องกับความจริงของบ้านเมืองและนโยบายป้องกันประเทศจากการรุกรานของมหาอำนาจตะวันตก จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มปฏิรูปการศึกษาตามแบบอย่างตะวันตก โดยเริ่มต้นจากกรมศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2430 เป็นกรมธรรมการในปี พ.ศ.2432 และเป็นกระทรวงธรรมการเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 จากกระทรวงธรรมการได้พัฒนาด้านการจัดการศึกษามาโดยลำดับ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2462 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการเปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาถือได้ว่ามียุคสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาอยู่ 4 ยุค ได้แก่

1. การปฏิรูปการศึกษาไทยไปสู่ระบบการศึกษาตามแบบของตะวันตกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453)
2. การปฏิวัติของนักศึกษาเมื่อเดือนตุลาคม 2516 ได้นำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาที่เน้นเรื่องความเสมอภาค ความเป็นเอกภาพ และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
3. ความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2530-2535 โดยเน้นการปรับตัวให้พร้อมที่จะรับการท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์และความเป็นนานาชาติ
4. การปฏิรูปการศึกษอันเป็นผลสืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญปี 2540 ซึ่งได้บัญญัติให้มีการปฏิรูปการศึกษาและการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง

การปฏิรูปการศึกษาไทยตามรัฐธรรมนูญปี 2540 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาขึ้นมา 1 คณะ เพื่อทำหน้าที่ร่างกฎหมายการศึกษา ซึ่งมีกำหนดแล้วเสร็จในเวลา 3 ปี จนกระทั่งประเทศไทยได้มีกฎหมายการศึกษฉบับแรกคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้มีการออกกฎหมายลูกมารองรับ พรบ. ดังกล่าวอีกหลายฉบับ รวมถึงการออกกฎหมายปรับปรุงโครงสร้างส่วนราชการใหม่ ซึ่งตามประกาศพระราชบัญญัติกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2546 ได้แบ่งส่วนราชการภายในของกระทรวงศึกษาธิการออกเป็น 5 องค์ครหลัก ได้แก่

1. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

4. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

5. สำนักงานสภาการศึกษา

การปรับปรุงส่วนราชการของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดภาวะที่สับสนวุ่นวายเนื่องจากเป็นกระทรวงที่มีโครงสร้างขนาดใหญ่และมีข้าราชการจำนวนมาก โดยโครงสร้างเดิมประกอบด้วย 14 กรม แต่เมื่อมีการปรับปรุงโครงสร้างเหลือเพียง 5 องค์การหลัก ทำให้เกิดการยุบ รวม และปรับเปลี่ยนทั้งสถานะของหน่วยงาน รวมทั้งการปรับเปลี่ยนตำแหน่ง ตัวอย่างเช่น มีการยุบรวมกรมสามัญศึกษา กรมวิชาการ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเข้าด้วยกัน เป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานสภาการศึกษาและสถาบันเทคโนโลยีอาชีวศึกษารวมกับทบวงมหาวิทยาลัยเป็นสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียนเดิมมีสถานะเป็นกรมหรือเทียบเท่า ถูกยุบรวมมาเป็นหน่วยงานภายใต้สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้ มีการโอนกรมศิลปากรและสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติไปสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม และกรมพลศึกษาไปสังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการศาสนาไปขึ้นอยู่กับสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

สำหรับหน่วยงานในส่วนภูมิภาคของกระทรวงศึกษาธิการที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้ว่าราชการจังหวัด เช่น สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ถูกยุบโดยปรับเปลี่ยนเป็นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแทน จำนวนทั้งสิ้น 175 เขตการศึกษา

เมื่อมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหน่วยงานดังกล่าว ก็มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตำแหน่งให้สอดคล้องกับภารกิจใหม่ จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก เพราะบุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการมีความหลากหลาย โดยประกอบด้วยข้าราชการพลเรือนสามัญ ข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย อาจารย์ และข้าราชการครู รวมทั้งลูกจ้างชั่วคราว ลูกจ้างประจำ และบุคลากรในอัตราจ้างอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับตำแหน่งงานให้สอดคล้องกับโดยการทำงานในระบบราชการตามโครงสร้างใหม่ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าในช่วงของการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและการบริหารจัดการของกระทรวงศึกษาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการขับเคลื่อนการศึกษาของชาติเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาประสบผลสำเร็จ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ว่า “กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษาและส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนมีความรู้ มีคุณภาพ มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคมฐานความรู้และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ” โดยมีภารกิจที่ต้องกระทำ (Mission) ได้แก่

1. สร้างเสริมโอกาสในการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกคน
2. สร้างระบบการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
3. พัฒนามาตรฐานการศึกษา เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ
4. เป้าหมายของการดำเนินงาน
5. ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และต่อเนื่อง
6. ประชาชนมีคุณภาพ คุณธรรม ร่วมพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้
7. ประเทศมีศักยภาพในการแข่งขันเพิ่มขึ้น

ในสถานการณ์ปัจจุบันที่สภาพเศรษฐกิจและการเมืองโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ อยู่ในสภาวะที่ต้องแข่งขันและพึ่งพาซึ่งกันและกัน เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งของประเทศ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากสภาวะดังกล่าวจึงได้กำหนดแผนปฏิบัติงานด้านต่างประเทศในภาพรวมที่เน้นการดำเนินการทูตเชิงรุก เพิ่มพูนความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศต่าง ๆ ในเอเชียทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อขยายโอกาสเปิดช่องทางการเจรจาระดับสูง เสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการผลักดันยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ

การดำเนินงานด้านต่างประเทศของไทยยังต้องคำนึงถึงสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ซึ่งครอบคลุมแนวทางการพัฒนาประเทศใน 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านเศรษฐกิจมหภาค ประกอบด้วย การกำหนดตำแหน่งของประเทศ นโยบายการเงินและการคลัง การค้าและการลงทุน และการต่างประเทศ
2. ด้านการผลิตและบริการ โดยให้ความสำคัญกับสินค้าและบริการที่มีศักยภาพเพื่อการแข่งขันในตลาดโลก เช่น การเป็นครัวโลก การเป็นเมืองศูนย์กลางการท่องเที่ยวของเอเชีย ศูนย์กลางแฟชั่นของเอเชีย
3. ด้านปัจจัยสนับสนุนพื้นฐานที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐานและการบริหารจัดการ

4. ด้านการสร้างความเข้าใจและความพร้อม การปลูกจิตสำนึกให้กับทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมเพื่อปรับตัวให้ทันต่อกระแสการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีและนวัตกรรม

ในด้านการกำหนดยุทธศาสตร์ต่างประเทศด้านการศึกษา กระแสโลกาภิวัตน์เป็นพลังขับเคลื่อนอันสำคัญที่ทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาศักยภาพของคน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมและปรับสังคมไทยให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจความรู้ (Knowledge Based Economy) ซึ่งทำให้สังคมไทยในอนาคตเป็นสังคมฐานความรู้ (Knowledge Society) ที่ศักยภาพของคนมีคุณภาพทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกำหนดวิสัยทัศน์ของการเป็นองค์กรหลักในการจัดการและส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนมีความรู้ มีคุณภาพ มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคมฐานความรู้ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยได้กำหนดภารกิจสำคัญไว้ 3 ประการ คือ

1. การเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกคน
2. สร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
3. พัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศโดยกำหนดเป้าหมายในการดำเนินการไว้ดังนี้

- 3.1 ประชาชนได้รับการศึกษาทั่วถึง เท่าเทียมและต่อเนื่อง
- 3.2 ประชาชนมีคุณภาพ คุณธรรม ร่วมพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้
- 3.3 ประเทศไทยมีศักยภาพในการแข่งขันในเวทีระหว่างประเทศ

ในการกิจการเพิ่มมาตรฐานการศึกษาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดกรอบการดำเนินงานไว้ดังนี้

1. พัฒนามาตรฐานการศึกษาให้ทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว
2. ร่วมมือกับสภาอุตสาหกรรม ภาคเอกชน กระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาและส่งเสริมการลงทุนเพื่อจัดการศึกษา
3. ร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศในการให้ความร่วมมือช่วยเหลือ และแลกเปลี่ยนวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ กับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศต่าง ๆ
4. เชื่อมโยงความสัมพันธ์ด้านการศึกษากับประเทศจีนและญี่ปุ่น
5. เชื่อมโยงกับสิงคโปร์ในการพัฒนาครู
6. อุดหนุนทุนการศึกษา อบรม ครูงานในต่างประเทศ

7. จัดทุนศึกษา อบรม ดูงานในต่างประเทศให้แก่ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

8. พัฒนาและยกระดับความรู้ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษแก่ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

9. ความร่วมมือกับต่างประเทศในการผลิตกำลังคนเพื่อตอบสนองตลาดเฉพาะ (Niche Market)

10. จัดหลักสูตรนานาชาติเพื่อสนับสนุนการพัฒนาสินค้าเป้าหมายไม่น้อยกว่า 10 สาขา

11. แลกเปลี่ยนทางวิชาการกับสถาบันการศึกษาต่างประเทศ

12. จัดระบบโรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง

13. แลกเปลี่ยนครู นักเรียนระหว่างประเทศ

14. แลกเปลี่ยนนักศึกษา อาจารย์ระดับอุดมศึกษา

15. แข่งขันทางวิชาการระดับนานาชาติ

16. สนับสนุนโอลิมปิกวิชาการ การแข่งขันดนตรี กีฬา ศิลปะ และอื่น ๆ

17. ส่งเสริม สนับสนุน การประกวดสิ่งประดิษฐ์ และผลิตภัณฑ์ของนักเรียน นักศึกษา

18. ส่งเสริมหลักสูตรนานาชาติ

19. เปิดหลักสูตรสอนสองภาษาในสถานศึกษาทุกระดับ

20. สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมหลักสูตรกับนานาชาติ

21. ขยายหลักสูตรการศึกษาของไทยในสถาบันการศึกษาต่างประเทศ

22. ขยายวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยไทยในต่างประเทศ

23. ผลิตสื่อ ตำราเรียนสองภาษา

24. จัดทำสื่อ แบบเรียนอย่างน้อยสองภาษา

25. ส่งเสริมการแปลหนังสือ และเอกสารทางวิชาการ

26. ส่งเสริมสนับสนุนให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาของประเทศเพื่อนบ้าน

27. ส่งเสริมความเป็นเลิศ และพัฒนาอัจฉริยะ

28. พัฒนาเครื่องมือวัดแววจักษุภาพ

29. ส่งเสริมโรงเรียนผู้มีความสามารถพิเศษด้านดนตรี กีฬา ศิลปะ ภาษา คณิตศาสตร์

วิทยาศาสตร์ ฯลฯ

30. พัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

31. พัฒนาการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

32. ยกกระดับภาควิชาที่เน้นด้านวิทยาศาสตร์
33. ผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ
34. ประกวดโครงการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
35. จัดแข่งขันยอดเทคโนโลยี 2 เขตตรวจราชการ
36. พัฒนาด้านเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานด้านต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการจะมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาคนและประเทศชาติให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ซึ่งนั่นย่อมต้องอาศัยศักยภาพและความเข้มแข็งของหน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านต่างประเทศทุกหน่วยงาน